

Ландшафтна характеристика на Симитлийска котловина

Въведение

Планините от Осоговско-Беласишката редица представляват отделни блокове от силно разломения в тази част от Рило-Родопски масив. Подножията и котловинните дъна са изградени от седиментни скали с различна възраст. Такова дъно е именно Симитлийската котловина. На изток от Осоговско-Беласишката планинска редица се намира средната част от поречието на р. Струма. Тя представлява поредица от дълбоки и тесни проломи, котловини и долинни разширения. Котловините в долината на р. Струма са: Бобошевско-Кочериновска, Благоевградска, Симитлийска и Санданско-Петричка. Разделени са от проломи, сред които най-дълъг е Кресненският, а на границата с Гърция е разположен Рупелският пролом

В Симитлийската котловина са разкрити находища на кафяви въглища, в Осоговска планина – на оловно-цинкови руди.

В морфоструктурно отношение, котловинната (блокова) морфоструктура е разположена върху стиковата област между североизточното склоново подножие на Малешевската планинска морфоструктура от запад и част от северозападното склоново подножие на Севернопиринската планинска куполна кръгова морфоструктура от изток. Основните структури които определят кватернерната тектонска активност на района са стръмно затъващите и листричните разломи. Първите се явяват част от разломната система, която разчленява радиално подножието на Севернопиринската куполна кръгова планинска морфоструктура. Непосредствено западно от речното корито въпросните стръмно затъващи разседи се разполагат радиално спрямо центровете на издигане на локалните куполни кръгови морфоструктури от подножието на Малешевската планинска морфоструктура. Това са морфоложки най-отчетливо изявените на терена руптури. Местоположението им се бележи чрез речни долини от различен порядък и от дълбоки долове, в които обикновено циркулират постоянни или сезонни повърхностно течащи води. В котловината, различно ориентирани стръмно затъващи разломи са предопределили местоположението на основните местни речни притоци на Средна Струма. Между съседно разположените стръмно затъващи руптури (разседи) са заключени често многочислените фрагменти от листричните разломи. Техният ход се маркира също по склоновете на отделните планински ридове чрез своеобразни сравнително по-полегати участъци ("площадки") на билата и чрез

спускащите се от двете им страни суходолия.

Наклонът на разломните им плоскости не надвишава (в стръмните си приповърхностни участъци) наклони от 30°-35°.

1. Релеф

В [геоложкия строеж](#) на котловината участват множество разнородни скални формации, образувани от [докамбрийските ератеми](#) до [холоцена](#) включително.

Сред [палеозойските](#) (ордовик, силурски, девонски) формации и диабазово-филитоидния комплекс преобладават слабоводоносните [шисти](#)

,
[филити](#)

и

[аргилити](#)

. Сред тях са внедрени

[магмените плутони](#)

от Струмската диоритна формация с горно палеозойска възраст.

В Крайщето сравнително големи площи заемат средно-горнотриаските напукани, разломени и окарстени [варовици](#), доломитни варовици и [доломити](#), частично и юрски карбонатни формации оформящи рида Голо Бърдо, Земенската и Конявската карстови водоносни системи и цяла редица по-малки карстови райони и фрагменти със значителни количества студени и субтермални карстови води. Те подхранват многобройни извори, които се ползват за водоснабдяване и напояване и участват във формирането на речния отток. В котловината се разкриват и континенталните пермски и долнотриаски конгломератни-пясъчникови свити седименти със сравнително ниска водоносност.

Най-големи площи от Струмското поречие заемат най-старите скали - докамбрийските метаморфни задруги и свити. Представени са от пъстра и/или монотонна гама различни

видове гнайси, шисти, амфиболити и мрамори. Сред тях преобладаващо разпространение имат гнайсите. Общата дебелина на целият метаморфен комплекс вероятно надвишава 10 km.

Силикатните скални задруги са силно напукани и тектонски разломени и акумулират пукнатинни (и пукнатинно-жилни) пресни, студени и термоминерални подземни води. Те съставляват своеобразните непластови, планински хидрогеоложки системи или хидрогеоложки масиви.

През палеогена и неогена, по котловината активните и дълбоки разломявания на земната кора формират грабенови седиментни басейни (ровове). В тях се отлагат речно-езерни седименти (моласи) от брекчоконгломерати, конгломератни блокажи, пясъчници, пясъци, глинести и глинесто-песъчливи материали и въглища. Същевременно, котловината е засебен хидрогеоложки басейн (система) с прясни студена и термоминерална вода в запълващите седименти и кристалинните фундаменти. Максималната дебелина на моласовите речно-езерните отложения в Симитлийската котловина надвишава 1000 m.

Палеогенските и неогенските седименти се характеризират с относително слаба водоносност.

В речните легла, заливните и надзаливни речни тераси и в наносните конуси при устията на реките и потоците е образувана кватернерна покривка от алувиални и пролувиални, най-често силно водоносни наноси от валуни, чакъли и пясъци с песъчливо-глинеста почвена покривка. Край планинските склонове са натрупани пролувиални и делувиялни скални блокажи, брекчи, пясъчни и глинести материали.

Интензивните алпийски тектонски и неотектонски разломни движения, причинили потъването на междупланинската котловина и импозантното издигане на ограждащите ги планински масиви, продължават своята активност и до днес. Израз на тяхното проявление е и високата сеизмична активност в областта. Известно е, че в района на Крупнишкия разлом, с ЮЗ - СИ ориентация, пресичащ Струмската дислокация се намират огнищата на едни от най-разрушителните земетресения на континента. По активните разломни зони в долината се проявяват и термоминералните и горещи извори, сред които най-високотемпературните (100° C) в страната, лечебни хидротерми в Сапарева баня.

2. Почви

Обработваемите почви се характеризират с не голямо разнообразие. По цялата дължина на р. Струма и притоците ѝ в почвената характеристика са [излужените канелено горски](#)

и

алувиални,

[алувиално-ливадни почви](#)

. За някои от обособените обработваеми масиви са налице малки различия, проявени с наличие на някои допълнителни почвени типове. Появяват се и делувиални и

[делувиално ливадни почви](#)

При нормални години, зимните валежи осигуряват на почвения профил запаси, които достигат почти до пределната полска влагоемност. От тях продуктивните водни запаси в излужените канелено горски почви са $1624 \text{ m}^3/\text{ha}$, а за алувиално - ливадните са $1694 \text{ m}^3/\text{ha}$. За всички почвени типове това са възможности, да се акумулира една поливка от есенно пролетните валежи и създават условия за отглеждане на житните култури без напояване. Въпреки това за поречието при поливни и неполивни условия те са неефективни. За останалите култури, в нормални години, напояването осигурява увеличение на добивите.

В разрез, почвите в котловината имат следната характеристика:

Хумусно-карбонатните почви съпътстват всички зонални почвени типове. Образувани са върху карбонатна скална основа. Характеризират се с добре оформен хумусен хоризонт и съдържание на хумус от 3 до 7%.

Алувиално-ливадните почви са широко разпространени в заливните речни тераси. Образувани са върху порьозни алувиални наслаги и при постоянно и достатъчно овлажнение и ливадна растителност. Характеризират се с дебел хумусен хоризонт, като ежегодно се натрупват минерални вещества в почвените хоризонти.

Засолените почви заемат малки площ в районите на разпространение на смолниците и ливадните почви. Образуването им е свързано с отлагането на соли в резултат на голямата минерализация на подземните води. Срещат се два подтипа на засолените почви - солончаци и солонци. Характеризират се с ниско съдържание на хумус /1-2%/.

Котловинното дъно е заето от плодородни почви, на базата на които е развито растениевъдството.

3. Климат

Тъй като през котловината протича Струма, то климатичните характеристики на поречието на реката го определят като част от континенталната средиземноморска зона. В котловината, валежите достигат своя връх през м. [ноември](#) и [декември](#) със сравнително сухо лято. Средногодишна стойност на валежите е около 534 mm. Тя е под необходимото водопотребление на културите през вегетационния период.

Под влиянието на континенталната средиземноморска зона се проявяват и климатичните особености и на преходно континенталната зона, които са характерни за тази част от Централната западна зона. Изразени са със сравнително по-мека зима и по-топло лято. Валежите се характеризират с неравномерно разпределение през годината, с малкото им количество през летните месеци и по-голямата честота на периоди без валежи в същите месеци. Това предопределя напояването като основна предпоставка за постигане на устойчиво селскостопанско производство.

4. Води

Както вече бе споменато, през котловината протича река Струма.

Средно годишният отток на Струма се изменя в границите от 2,117 м³/с при Перник до 76,167 м³/с при [Марино поле](#). Вариациите на оттока са около 0,3. Годишния отток и на притоците е с нисък коефициент на вариация около 0,3 като минималния е 0,22 л/с.км²

за река Илийна при Сушичка – Полена.

[Бричибор](#) и максималния – 0,5 на р.

По дължина на реката минималните водни количества нарастват от 1 м³/с при Перник до 33,49 м³/с при Марино поле. Нарастването на максималния отток е много по-чувствително: от 3,5 м³/с при Перник достига до 149 м³/с при Марино поле.

Поради климатичното влияние на многото планини, ограждащи котловината, в отточния режим на Струма се наблюдават 2 минимума – зимен ([февруари](#) – [март](#)) и летен ([септември](#)

–

[октомври](#)

). През различните години по-малък е ту зимния, ту летния минимум, поради което редицата от годишни минимума е нееднородна. След

[Крупник](#)

, поради Средиземноморското влияние минималния отток е само летен. Формирането на оттока на р. Струма е основно дъждовно-снежно и/или дъждовно, поради което съотношението на $Q_{min}/Q_{ср.год.}$ е не повече от 0,3.

Вътрешно годишното разпределение на оттока в поречието на река Струма е обусловено от сезонните изменения на оттокообразуващите фактори, характерни за [Планинския климатичен район](#)

на

[Преходно континенталната климатична подобласт](#)

и на

[Континентално-Средиземноморската климатична област](#)

. В северната от водосбора валежините суми през летния сезон са с малко по-високи от пролетните.

Оттокът се формира основно през [април](#), [май](#) и [юни](#). В 5 месеца от година (от юли до ноември) се формират по-малко от 5-6% от годишния отток. От друга страна, поради февруарски затопляния, каквито бяха в някои от годините на началото на 90-те години, предизвиканото снеготопене през януари и особено през февруари формира значителна част от оттока, независимо че средния годишен отток е нисък. Това не е типично, но в последните години е често явление.

Водоснабдяването за питейно-битови нужди в котловината се осъществява от:

- подземни води от терасата на р. Струма
- подземни води от терасите на притоците
- каптажи на изворни води
- водохващания в горното течение на реките
- яз. Студена

Използването на водните ресурси в котловината е за напояване, хидроенергетика и водоснабдяване.

Напояването се осигурява както от над 50 водохранилища изградени в поречието, така и директно от речните течения. Необходимостта от помпено подаване на водите е довела в последните години до намаляване на водните маси за напояване и смяна на една част от системите на предназначението както на язовирите така и на помпените станции. Водоснабдяването е свързано с обезпечаване на питейна вода за големите селища и на условно чисти води за промишлените обекти, както от водохранилища, така и от течащи води.

Силно е въздействието от използването на водните ресурси върху левите притоци и незначително върху десните притоци. В поречието на р.Струма въздействието върху речните екосистеми е както по отношение на обезводняване на реките, така и по насищане на водните течения със замърсяващи вещества. Обезводняване на определена дължина от речните участъци е на лице при водоснабдителните системи.

Замърсяването на водите на р.Струма е както от промишлеността така и от всички големи градове. Независимо от спада в промишлеността се проявява незначителна тенденция към подобряване на качеството на речните води.

Наблюдения върху речните екосистеми в някои от притоците и на главната река Струма има, но някои от тях са епизодични, а други не предоставят възможност за формиране на достатъчно дълга редица от хидробиологична информация.

4. Растителност

Флората на котловината включва около 1300 вида висши растения, което е около 1/3 от българската флора. Освен тях се срещат около 320 вида мъхове и няколко стотици вида водорасли в Струма. Характерна особеност за флората е високият процент на ендемизъм. Тъй като, котловината обхваща и част от ПП Пирин, то флората е идентична с ниската част на планината. Срещат се 18 локални ендемити, 15 български ендемити и няколко десетки балкански ендемити. Локалните ендемити растат само в Пирин. Такива са например пирински мак (*Papaver degenii*), пиринска ливадина (*Poa pirinica*), урумв и кожухаров окситропис (*Oxytropis urumovii* и *O. kozuharovii*), яворкова клопачка (*Rhinanthus javorkae*), пиринска мащерка (*Thymus perinicus*), давидов лопен (*Verbascum davidoffii*), пиринска власатка (*Festuca pirinica*) и др. По-интересните от българските ендемити са фердинандова гъшарка (*Arabis ferdinandi-coburgii*), урумв кривец (*Chondrilla urumoffii*), българско вятърче (*Jasione bulgarica*), костова тлъстига (*Sedum kostovii*) и др. Балканските ендемити са най-многобройни, като много от тях са широко разпространени видове. Балкански ендемити са напр. добре познатата бяла мура (*Pinus peuce*), златистата кандилка (*Aquilegia aurea*), дребнолюспестият карамфил (*Dianthus microlepis*), балканският зановец (*Chamaecytisus absinthioides*) и мн. др.

Много от растенията са редки и защитени. Такива са например познатият на всички еделвайс, някои видове тинтява, много орхидеи и др. видове

5. Животински свят

Животинският свят в Симитлийския край е богато представен. Изградени са едродивечови развъдници Негован - 1968 ха, Лобошево - 649 ха, Представително ловно стопанство в местностите Киселицата, Белаката, Канарите, Ракочовец (над 10 000 ха).

В планините не са редки срещите с мечки, диви свине, кози, сърни, лисици, вълци, суяци, златки.

Тук зимуват врабци, гугутки, гълъби, соколи, синигери, косове, яребици, дроздове, кеклици, а пролет и лято към тях се присъединяват славеи, лястовици, патици, бекаси, щъркели.

Теченията на реките Струма и Места са зарибени с мряна, балканска и американска пъстърва, но обект на спортен риболов е най-вече река Струма, където не са редки случаите на улов на кефали, шарани и сомове, тежащи до 15-20 кг.

В планината са установени 2091 вида и подвидове безгръбначни животни (паяци, многоножки, насекоми, охлуви и др.). В това число са включени 294 редки вида, 216 ендемита, 176 реликта и 15 вида присъстващи в световни и европейски списъци на застрашените видове. Това са само около половината от очакваните да бъдат открити в района видове.

От гръбначните животни се срещат 247 вида. Това включва 6 вида риби, 8 вида земноводни, 11 вида влечуги, 177 вида птици, 45 вида бозайници.

От рибите змиорката, преди обитавала района на парка е включена в Червената книга на България като изчезнал вид.

Обобщение

С голямо значение за развитие на стопанството в котловината са горските, воините и природно-рекреационните ресурси.

Въглищата са с местно значение. Най-добре е разработен Брежанският въглищен басейн. Мрамор се добива в няколко находища с общодържавно значение.

Агро-климатичните условия са подходящи за развитието на земеделието. На север се отглеждат лен и тютюн, а на юг - бадеми, фъстъци, ориенталски тютюн и смокини.

Високопланинските пасища предполагат добри условия за развитие на животновъдството. Горските ресурси са основа за развитие на дърводобивната и дървообработващата промишленост.

Водното богатство се използва за водоснабдяване, напояване, промишлени нужди - производство на електроенергия.

Природните забележителности на Пирин, вековните гори, минералните извори, условията за ски-спорт са в основата на стопанския туризъм.

Главен град в котловината е Симитли. Община Симитли се намира на 118 км южно от София в област Благоевград, на 15 км. от областния център. Разположена е по средното течение на р.Струма, недалеч от Орановския пролом. Важен фактор за развитието на общината са кръстопътните транспортни комуникации. През нея минава ЖП и магистралната линия София - Атина и отклонението за гр. Разлог и долината на р. Места през Предела. Четирите планини - Рила, Пирин, Малешевска и Влахина оформят нейните граници. Преобладава планински и полупланински релеф. В централната част на общината - по поречието на р. Струма, плътно едно до друго са разположени шест от селищата. В западната планинска част са останалите пет селца. На изток, по бреговете на планинските потоци има още шест населени места.

Симитли има възлово транспортно значение. През него се осъществяват пътни връзки по направления Разлог, Банско, Гоце Делчев, Драма, Сандански, Кулата, Солун, Атина - основни европейски коридори. Минералната вода се използва активно и за оранжерийно производство. В Симитли действа най-голямата в региона оранжерийна база за производство на зеленчуци и цветя. Профилиращите отрасли, в които работи по-голяма част от трудоспособното население са предимно в миннодобивната промишленост, дърводобив и дървообработване, текстилна промишленост и селско стопанство. Традициите на аграрното производство в общината са се формирали под влияние на природните дадености в Среднострумския район. Основните култури - тютюнът, зеленчуците, овощарството, лозята и пасищното животновъдство са най-подходящите подотрасли за общината и дават облика на селското стопанство.

В околностите на с. Крупник има останки от средновековна крепост с кула, зидове и части от път. В дебрите на планина Влахина е разположен един от символите на община Симитли - Тросковския манастир. Той е построен преди известния в цял свят Рилски манастир и представлява туристическа атракция. В близост до храма се намират грандиозни скални комплекси наречени Коматински скали и Морените. На територията на общината се намират части от Националните паркове "Пирин" и "Рила", където разнообразието на животинския и растителния свят е изключително. Истинско богатство за общината са тридесетте минерални извора. Община Симитли е балнеоложки център с местно значение.

Тенденциите в развитието на община Симитли е да се превърне в туристически и балнеоложки център. В това отношение, както общинските програми и проекти, така и частната инициатива, дават своите първоначални резултати. Факт е изграждането на модерни санаториуми за лечение на заболявания на опорно-двигателния апарат, неврологични и кожни заболявания. Наред с това съществуват много добри предпоставки за развитие на еко туризъм. Запазената природа и бит на населението създават отлични условия за развитие и на селския туризъм. На територията на общината се намира ловно стопанство "ПРЕДЕЛ". То разполага със собствена леглова база и добре развити пътни артерии, развива международен ловен туризъм.